

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2024.101.4>

УДК 81'42:81'373.611:82-94

МАЙСТЕРНІСТЬ О. ДОВЖЕНКА У ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ОБРАЗІВ У ТЕКСТІ ПИСЬМЕННИЦЬКОГО ЩОДЕННИКА

КОСМЕДА

Тетяна Анатоліївна,

доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри
романо-германської філології та
зарубіжної літератури,
Донецький національний універси-
тет імені Василя Стуса (м. Вінниця);
вул. Архипенка, 9, кв. 1, м. Львів,
29005;
e-mail: tkosmeda@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8912-2888

Tetyana

KOSMEDA,

Doctor of Philological Sciences,
Professor of the Department of
Romance and German Philology and
World Literature,
Vasyl Stus Donetsk National University
(Vinnytsia);
9 Arkhypenka St., apt. 1, Lviv 29005,
Ukraine;
e-mail: tkosmeda@gmail.com

Наукова студія виконана в парадигмі теорії діаріумології, гендерної лінгвістики, лінгвоперсоналогії та лінгвостилістики. Зазначені дослідницькі ракурси уможливили репрезентацію О. Довженка як вишуканої української мовної особистості, зокрема у своєрідній вербалізації національних образів жінки / дівчини і чоловіка. Письменник емоційно актуалізує національно забарвлені смисли в системі образних засоби мови, демонструє власні інтенції, моделює інтимізувальні смисли.

Ключові слова: гендерна лінгвістика, діаріумологія, лінгвоперсоналогія, лінгвостилістика, елітарна мовна особистість О. Довженка, образи жінки / дівчини – чоловіка / парубка, національне мовомислення.

Наукова студія презентує багатопарадигмальний підхід, оскільки вона виконана в руслі теорії діаріумології [Космеда 2012] – проєкції дослідження на щоденниковий текст; гендерної лінгвістики, зокрема через актуалізацію проблеми відображення категорій гендеру [Архангельська 2019]; теорії мовної особистості в аналізі текстів вишуканої національної лінгвоперсоналії Олександра Довженка [Загнітко 2017]; лінгвостилістики, оскільки її «специфіка <...> полягає в тому, що вона

оперує оцінним критерієм щодо вживаних мовних одиниць, тобто вона поєднує власне мовну і позамовну семантику, визначає ступінь виразності тієї чи іншої форми у висловлюванні, характер її додаткової семантики» [Єрмоленко 1999: 261] і прагматики.

У цій розвідці ми пропонуємо аналіз мовної майстерності О. Довженка-діариста як елітарної української мовної особистості в моделюванні жіночих образів, порівнюючи їх з образами маскулініними, визначаємо особливості функціонування назв осіб жіночої статі в щоденниковому тексті митця. Матеріалом наукової студії обрано щоденникові записи письменника 1939–1956 років [Довженко 2013] (у тексті статті подаємо посилання на це джерело, у круглих дужках, указуючи сторінку). Авторська картотека складає понад 200 одиниць.

Щоденник О. Довженка частково розглядали українські мовознавці, зокрема аналізуючи його як текст пам'яті [Чиж 2017], описуючи порівняння, презентовані в ньому [Хараман 2013], вирізняючи омовлення концепту *мовчання* [Коловоротна 2013] та ін.

Відповідно до української традиції О. Довженко з великою симпатією вербалізує українську жінку й дівчину з урахуванням усіх типів її сімейного статусу – матір, дружину, сестру, дочку. Особливо тепло письменник омовлює образ жінки в роки війни (1941–1945), наголошуючи, що *велика і надзвичайна тема – це українська жінка і війна* (с. 51). Важливо, що О. Довженко пише саме про *українську жінку*, неодноразово повторюючи її національну належність та актуалізуючи інтимізувальні смисли, зокрема виражені присвійними займенниками, пор.: *Горе захохалося в нашу жінку* (с. 118). У наведеному контексті, персоніфікуючи *горе*, письменник створює виразний образ згорьованої життям української жінки. А далі в тексті щоденника це горе, спричинене, головню, війною, презентовано в промовистих означеннях, напр.: *Замучені і зганьблені, голодні нещасні жінки плакали* (с. 52). Схарактеризовано емоції і почуття жінок (*злість, ненависть, презирство, огида*), пор.: *Жінки були злі і страшні. Це була сама ненависть* (с. 48); *Це викликало у жінок наших презирство і огиду* (с. 52). Упродовж усього тексту щоденника його автор возвеличує українську

жінку, узагальнюючи її образ, як наголошувалося, в іпостасях *матері, сестри, дочки*, пор.: *...ми кланяємося тобі, сестро і доню...* (с. 84). Водночас він неодноразово розпачливо розмірковує про нещасну долю *неньки-України й українських жінок*, особливо під час війни, актуалізуючи невербальну категорію плачу, сліз як виразника суму, горя, нещастя, напр.: *Така наша доля нещаслива. Така нещаслива земля наша. Плаче дівчина, плаче сестра, плаче дружина, плачуть діти* (с. 55); *То сльози наших матерів* нашої розтерзаної многострадалної України (с. 52). Письменник пророкує, що відчай, сум, горе залишатимуться з нашими жінками ще багато років: *Будуть жінки України ще плакати літ тридцять* (с. 88). Для актуалізації інтимізувальних смислів традиційно використано не лише присвійний займенник *наш*, але й підсилювальну частку *така*, що неодноразово повторюються. Ці засоби вербалізації категорії інтимізації характерні для українського фольклору, для мови Т. Шевченка, про що писав зокрема Л. Булаховський [Булаховський 1977].

Особливо ніжне ставлення в О. Довженка до узагальненого образу української матері. Він презентує силу духу матерів, які благословляють своїх синів на війну, спонукають їх на захист України, на героїзм навіть ціною їхнього життя. Письменник уводить поняття *геній української матері* (с. 71). Такі жінки підсилюють і дух усіх українських чоловіків-воїнів, пор.: *Нам уже не страшно і не жаль нічого, коли є на Україні така мати* (с. 71). В образі матері О. Довженко бачить *повну гармонію минулого...* (с. 605). Портрет типової української матері, який він презентує у своєму кіносценарії, О. Довженко змальовує тепло й ніжно, пор.: *Ось така Степанівна. Здорова, красива українська мати... працює в готелі збиральницею. Привітна і приємно солідна. <...> Є в ній щось глибоко нормальне, ясне і внутрішньо багате, в її чесних очах трудівниці скромної. <...> Ось людина, яку мені так приємно поважати і думати, що вона щаслива* (с. 649). Привертає увагу індивідуально-авторське портретне означення – *щось глибоко нормальне*. Митець актуалізує традиційне інтимізувальне звертання до матері, презентуючи демінутив-афектив, що моделює м'яку й лагідну, голубливу, прихильну тональність: *Наша рід-*

ненька ненька (с. 70), проводячи стереотипну асоціацію матері з Україною – **Велика матір** нашого великого многострадального доброго народу... (с. 71); пор. також звертання: *Щастя тобі, земле рідна, матінко моя* (с. 425).

Україна асоціюється і з образом вічної вдови, напр.: *А Україна наша вічна вдова. Ми удовині діти* (с. 219). Образ удови особливо привертав увагу митця після війни. Він змальовує його зі смутком і дещо іронізуючи над тим, що вдовам ніхто не допомагає: вони повинні самостійно, без підтримки держави тягнути свою важку лямку. Так писати в сталінські часи було надто сміливо, пор.: *А на полі позапругавшись в плуг, напружи м'язи і голови зігнувши від потуги, орали вдови й корови і тихо плакали, вмиваючи своїми слізьми свої права і обов'язки неухильні і найтоншу в світі достовірність – страждання* (с. 412).

О. Довженко вербалізує образи дівчини в шинелі і чоботях, сестри милосердя, сестри-жалібниці, партизанки, зв'язкової, наголошуючи на тому, що жінка випромінює красу завжди й у будь-якій одежі, навіть у не притаманній для її ества, пор.: *Про жінку, про дівчину в шинелі і чоботях, про сестру милосердя, про сестру жалібницю, про партизанку, про связистку. Ти красива в своїй незграбній шинелі <...> хочеться поклонитися тобі, дівчино, що витягаєш нас з бою...* (с. 84). В іншому контексті виведено образ нездійснених жінок, очевидно жінок, які не можуть себе зреалізувати в материнстві в повоєнний час, пор.: *А на передньому плані посеред жита стояли три молоді прекрасні дівчини з серпами. Стояли, одягнені в ту одежу, в яку вже не одягаються. І плакали мовчки. Небо, жито, дівоча краса. <...> пекучі сльози трьох нездійснених жінок* (с. 412–413). Інтимізувальні смисли актуалізує О. Довженко і в узагальненому звертанні до української жінки, напр.: *Мучинице наша і наша красо...* (с. 84).

Образ української дівчини практично завжди змальовано із великою авторською симпатією, пор.: *Дівчата гарно вдягнені, чисті, з хорошими розумними обличчями...* (с. 566); *Я знов у четвертій їдальні. І мені так приємно. Дівочки, що подають мені, привітні, як дочки* (с. 593); *По дорозі зустріє <...> дівчинку, вона була в роботі. Сині штаниці, спідничка по коліно. Вона гарненька і струнка. Ішла рівно, як на параді*

<...> *Вона йшла з насолодою, ніби хотілося їй танцювати чи ось-ось полетіти* (с. 670); *Знову приїхали дзвінки, як срібні дзвоники, ті самі п'ятеро дівчаток* (с. 608). Отже, українська дівчина гарна, струнка, привітна, розумна, весела, життєрадісна, завжди чисто вдягнена, хоча не завжди у вишуканій одежі. О. Довженко не ідеалізує дійсності. Він презентує і негативні жіночі образи, що проєктується на особливості одягу, а також на манеру виконання професійної діяльності (ідеться про співочий колектив), пор.: *Після урочистої частини виступила «Трембіта». Її диригент – персонаж сатирично-комедійний. Жінки одягнені в якісь загробні савани. Пісні буквально всі до одної убогі і гупо заестетизовані. Мені було прикро на їх дивитися і прикро слухати* (с. 551).

У текст свого щоденника діарист вводить образ *бабусі*, але в конструкції порівняння з метою уточнення смислового наповнення концепту *українська хата*, пор.: *На бідну стареньку хатку, похожу на бабусю, притрушену снігом, наступають бійці...* (с. 66). Розлука ж асоціюється з образом-концептом *мачухи*, що, як відомо, має негативну конотацію, напр.: *Розлука – це наша мачуха. Оселилася вона давним-давно в нашій хаті, і нікому й ніколи, видно, не вигнати її, не приспати, не впросити* (с. 396). Наведений вислів має статус афористичного.

Для окреслення образу української жінки О. Довженко вводить у текст свого щоденника прецедентні національні імена, поєднуючи їх в єдиний образ (*Ярославна, Катерина*), мікротексти-алюзії на «Слово о Полку Ігоревім» (*плаче рано на зорі за нами*), актуалізує знакові повтори, пор.: українська жінка – це *наша Ярославна, що плаче рано на зорі за нами. Катерина, що плакала з Ярославною, наша геніальна українська хазяйка, господиня України. Шлях її великий і тернистий, од плача Ярославни до виступу на трибуні Верховної Ради ССРСР. Довгий, тяжкий, але почесний шлях пройшла ти, сестро, од плачу Ярославни до трибуни Верховної Ради ССРСР, де возвеличили тебе, славу і достойну господиню України. Краса України і багатство* (с. 83). У наведеному тексті О. Довженко омовлює нові функції жінки-політика, жінки-ритора (*виступ на трибуні Верховної Ради ССРСР*). Письменник створює авторські поширені інтимізувальні номінації, що вкладаються в градаційний

ряд, напр.: *наша геніальна українська хазяйка; славна й достойна господиня України; краса України і багатство*. Поруч ужито росіянізм *хазяйка*, а далі уточнювальне українське *господиня*. Крім того, перифраза *краса України і багатство* має далі в тексті уточнення: *Роль жінки в красі ланів, в чистоті сортів рослин і худоби* (с. 83), тобто передусім українська жінка – це жінка-трудівниця, яка присвячує себе праці на рідній землі. У наступній фразі О. Довженко поєднує нові функційні обов'язки жінки-воїна і традиційні – Берегині, пор.: *Партизанка, хранительниця батьківського очага, хранительниця нації* (с. 83). Знову простежуємо смислову градацію: від меншої – до більшої інтенсивності презентації ознаки. Жінка, на думку письменника, має найвищу місію – бути *Берегинею нації*, що в часи життя кінематографіста писати було дуже небезпечно.

Водночас у тексті О. Довженка вжито й афоризм, який був поширений у радянські часи. Ідеться про вислів щодо статусу керівника держави, яким може бути навіть *кухарка*. Митець пише про це неодноразово, дещо іронійно, пор.: ***Всі прагнуть посад. Труд став ділом доблесті, честі й героїства. Просто труда вже немає. На героїство не всякий здібний. Але всяка куховарка мусить уміти керувати державою. До речі, прекрасне гасло, особливо якщо вона перестане бути нею*** (с. 359).

Його авторству належить блискучий афоризм із піднесено-позитивною оцінною характеристикою українських дівчат: ***Дівчата – краса землі нашої*** (с. 55). Водночас він актуалізує риторичне питання щодо особливостей сучасного йому виховання дівчат, що містить іронійну тональність, напр.: *Що зробило з жінкою наше модерне свободне виховання дівчаток у піджаках без мод і без кос?* (с. 209). Крім того, письменника турбують стосунки дівчат і парубків, що сформувалися після війни, які він окреслює оказіональним терміном *цілковито безпартійно-парубоцьке поводження*, пор. контекст: *Дехто навіть поспішає вхопити дівчину за щось таке, що вона починає вищати й ляпати од лоскоту. Цілковито безпартійно-парубоцьке поводження* (с. 514). У планах О. Довженка – *написати цілу лінію «аморального» поводження хлопців з дівчатами* (с. 524). Він констатує: *На 10 рожениць в родильному домі*

вісім байстрят. <...> Дівчат багато, більше, ніж хлопців. І дівчатам горе і біда велика загальна (с. 524). У щоденнику О. Довженко зробив запис, де презентував свідчення знайомої жінки щодо ідеалу її чоловіка. Жінка стверджує, що *хоче мати мужа. Хай він буде некрасивий і не знаменитий. Аби був добрий і душа була в нього красива. І ніжна <...> Щоб любив він мене і беріг* (с. 644). Вербалізовано чисті помисли української жінки.

Якщо узагальнений образ української дівчини наскрізно позитивний, то для характеристики українських чоловіків письменник актуалізує стислий афоризм, що, однак, містить глибокий смисл: *Ми – вічні парубки* (с. 219). В іншому контексті алюзія на Шевченків текст: *Юнаки мої сліпії, горе мені з вами...* (с. 98). З контексту щоденника зрозуміло, що українські чоловіки залишаються дещо незрілими (*парубками, юнаками*) представниками української нації. На думку діариста, вони повинні гартувати передусім свою національну позицію.

Простежуємо вербалізацію опозиційної характеристики в афористичних висловленнях *старі чоловіки – старі жінки*, що своєрідно презентує мовну свідомість О. Довженка, актуалізуючи його власні спостереження, пор.: *Старі чоловіки в конечній старості своїй, коли багато вже людина зоставила чого на життєвських шляхах, старі чоловіки стають красивими і благородними. Очищена од суєти дрібниць мудрість, м'яка розважливість і хоч невеличкий, але свій розумовий синтез, нахил до філософічності, минулої і простої, прикрашає сивину останніх глибоких людських літ* (с. 311). Текст насичений змістовими означеннями, що презентують позитивну оцінку. Однак жінку у віці (*коли жінка перестає бути жінкою і стає бабою*) письменник окреслює крізь призму традиційного патріархального чоловічого мовомислення, пор.: *Коли жінка перестає бути жінкою і стає бабою, уся обмеженість її, мерзотне скопидомство, огидний претенціозний бабський егоїзм, за виключенням рідких виключно щасливих натур, пустячкова дріб'язливість і дурість та ще хіба – прожерливість – ось які перли уквічують старість великої більшості бабів* (с. 315). Лексема *баба* в цьому контексті вже налаштовує на негативне сприйняття образу старої жінки, а далі нашаровуються не-

гативно забарвлені оцінні епітети, що можна потрактувати як певну суперечливість з попередніми твердженнями.

Очевидно, патріархальне чоловіче мовомислення виявляється [Космеда, Саліонович 2012] і в інтимізувальному тексті про сімейні традиції, пор.: *Основна риса характеру нашої сім'ї – насміхатись над усім і, в першу чергу, один над одним і над самим собою. Ми любили сміятись, дразнити одне одного, сміялись у добрі і в горі, сміялись над владою, над богом і над чортом, мали велику любов і смак до смішного, дотепного, гострого. Дід, батько, мати, брати і сестри. Сліз нам випало, проте, в житті багато більш, ніж сміху. І всі ми були добрі до людей* (с. 339). Низка номінацій родини засвідчує урахування домінування чоловіків, а не жінки, що, правда, до уваги взято передусім принцип старшинства, поступ поколінь.

Хоча в часи писання щоденника (1939–1956) дискусії про гендерні жіночі номінації не було, проте послідовно простежуємо використання фемінітивів, інколи навіть в опозиції до професійної назви чоловіків, пор.: *Слідує показати **учителів і учительок**...* (с. 52); *Зробити «очну ставку» **Нечитайла, Левка чи ще когось з партизан, чи партизанок**...* (с. 53). Актуалізовано й інші назви жіночої статі: *На ганок вийшла **перекладачиця**...* (с. 72); *Записали розмову про **зрадниць** вітчизни* (с. 254); простежуємо також фіксацію варіантів: *Мати каже, що **торговка – торговщиця*** (с. 269) та ін.

Зауважмо, що гендерне протиставлення письменник урахує навіть тоді, коли моделює переносні значення, що проєктуються на номінації чоловіків і жінок: пор: *Сьогодні диявол приторкнувся своїм нечистим перстом до того, з чого бог створив всесвіт – до атома. Перше, що людина зробила з божественним атомом, – бомба для загибелі двоногих **тварюк з тварихами і тваренятами**. Осатаніло людство* (с. 354). Водночас наголосімо, що актуалізовано й суфікс *ят-*, який слугує для творення назв малих істот (*тваренята*). Виявляємо низку індивідуально-образних оказіональних номінацій.

Привертають увагу іронійні роздуми О. Довженка про жіночі й чоловічі імена, що були в моді, а національно марковані – пішли в забуття: *Візьміть, Олег чи Ігор, а дочка – як не Світлана, то Тамара. І хорошо. І зрозуміло, і красиво, а головне,*

нікому не образно. Ніхто не засміється, і не плюне – се вам не Грицько, і не Срумик, не Акакій і не Мордохайчик (с. 363).

О. Довженко майстерно презентує національний образ української жінки й дівчини у всіх її онтологічних іпостасях, використовуючи арсенал образних засобів, серед яких – промовисті означення, індивідуальні порівняння, вишукані метафори, а також афективно-демінутивні форми та прецедентні національні імена. Традиційно *Україна* асоціюється з *матір'ю*. Образи жінки, дівчини, матері, сестри й дочки переважно змальовані з вираженою авторською симпатією, у позитивній тональності.

З'ясовано, що в тексті розглядуваного щоденника часто вживані фемінитиви, які протиставлено маскулінним формам. Це засвідчує, що фемінитивні форми мають давню традицію використання.

О. Довженко враховує ситуацію війни та повоєнного часу, коли жінка-вдова брала на себе велике навантаження, що презентовано із моделюванням індивідуально-авторських унікальних образних номінацій, які проєктуються і на образ дівчини, що не мала змоги знайти собі пару.

У тексті щоденника своєрідно протиставлено образи старого чоловіка і старої жінки. Наслідуючи національні традиції, О. Довженко вербалізує чоловічу патріархальну свідомість, змальовуючи негативний образ жінки в літах.

Митець критикує деякі тенденції у вихованні дівчат, у назовництві людей, що не відповідають українським традиціям, а також новий рівень вияву стосунків між дівчатами й парубками, водночас актуалізуючи певну іронію.

У тексті щоденника як одному із жанрів персонального дискурсу, его-тексту О. Довженко виявляє свої емоції, інтенції, мрії, бажання, демонструє щирість, омовлюючи інтимізувальну тональність.

Письменник актуалізує національну свідомість, національні словесні форми, вишукані образні засоби, що засвідчують його належність до елітарної національної мовної особистості.

Перспектива цього дослідження полягає в потребі створення словника мови вишуканої мовної особистості О. Довженка.

Архангельська А. *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2019.

Булаховський Л.А. Мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка. *Вибрані праці: у 5 т.* Київ: Наукова думка, 1977. Т. 2. С. 573–580.

Довженко О.П. Щоденникові записи, 1939–1956 = Дневниковые записи, 1939–1956. Харків: Фоліо, 2013.

Загнітко А.П. Теорія лінгвоперсоналогії. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017.

Єрмоленко С. Стилїстика. Категорії стилїстики. *Нариси з української словесності (стилїстика та культура мови)*. Київ: Дніпро, 1999. С. 260–342.

Коловоротна Н. Вербалізація концепту «мовчання» в «Щоденнику» Олександра Довженка. *Волинська філологічна: текст і контекст. Вип. 15. Лінгвостилїстика XXI столїття: стан і перспективи*. Луцьк, 2018. С. 132–139.

Космеда Т.А. Его і Alter Его Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу. Дрогобич: Коло, 2012.

Космеда Т.А., Саліонович Л.М. Відтворення гендерної концепції І. Франка в щоденній практиці його спілкування, листах письменника. *Т.А. Космеда, Н.А. Карпенко та ін. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика*. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014. С. 227–242.

Хараман Н.О. Порівняння в образній системі «Щоденника» Олександра Довженка. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9. С. 626–631.

Чиж Н.О. Воєнний щоденник як «текст пам'яті» в умовах екстремального напруження особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологія*. 2017. Вип. 65. С. 99–102.

REFERENCES

Arkhanhelska, A. (2019). *Femina cognita*. A Ukrainian woman in the word and dictionary. Kyiv: Vyd. dim Dmytra Buraho (in Ukr.).

Bulakhovskiy, L.A. (1977). Linguistic Means of Intimization in the Poetry of Taras Shevchenko. *Selected Works: in 5 vols*. Vol. 2. Pp. 573–580 Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Chyzh, N.O. (2017). War Diary as a “Text of Memory” under Extreme Personal Tension. *Scientific Notes of National University “Ostroh Academy”*. *Series Philology*, 65, 99–102 (in Ukr.).

Dovzhenko, O.P. (2013). *Diary Entries, 1939–1956*. Kharkiv: Folio (in Ukr.).

Kharaman, N.O. (2013). Comparison in the Imagery System of Oleksandr Dovzhenko's "Diary". *Philological Studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University*, 9, 626–631 (in Ukr.).

Kolovorotna, N. (2018). Verbalization of the Concept of "Silence" in Oleksandr Dovzhenko's "Diary". *Philological Volyn: Text and context. Vol. 15. Linguistics of the 21st century: State and prospects*, 132–139 (in Ukr.).

Kosmeda, T.A. (2012). Ego and Alter Ego of Taras Shevchenko in the Communicative Space of Diary Discourse. Drohobych: Kolo (in Ukr.).

Kosmeda, T.A., Salionovych, L.M. (2014). Reproduction of the Gender Concept of I. Franko in the Daily Practice of His Communication and Letters. *Kosmeda, T.A., Karpenko, N.A. et al. Gender Linguistics in Ukraine: History, Theoretical Foundations, Discursive Practice* (pp. 227–242). Kharkiv: KhNPU im. H.S. Skovorody; Drohobych: Kolo (in Ukr.).

Yermolenko, S. (1999). Stylistics. Categories of Stylistics. *Essays on Ukrainian Literature (Stylistics and Language Culture)* (pp. 260–342). Kyiv: Dnipro (in Ukr.).

Zahnitko, A.P. (2017). Theory of Linguo-Personology. Vinnytsia: Nilan-Ltd (in Ukr.).

Статтю отримано 09.10.2024

Tetyana Kosmeda

O. DOVZHENKO'S MASTERY IN VERBALIZING GENDER IMAGES IN THE WRITER'S DIARY TEXT

The scientific study is conducted within the paradigm of diary studies, gender linguistics, linguistic personology, and linguistic stylistics. These research perspectives allowed for a multifaceted portrayal of O. Dovzhenko as a refined Ukrainian linguistic personality, which manifests in his unique verbalization of national images of *жінка / дівчина (woman / girl)* in all their roles (*мати, дружина, сестра, дочка (mother, wife, sister, daughter)*), juxtaposed with the masculine images of Ukrainian *чоловік / парубок (man / young man)*. To verbalize these images, the writer activates nationally colored meanings and creates a system of national figurative linguistic means (expressive epithets, individual comparisons, refined metaphors, affective-diminutive forms, and precedent national names). Dovzhenko, as a diarist, reveals the sincerity of his feelings, demonstrates his intentions, and models intimating meanings.

In the text of the examined diary, there is frequent use of female designations by profession and occupation with the activation of specifically feminine forms, contrasted with masculine forms, which indicates that the use of feminine forms has a long-standing tradition.

Female images are contrasted with male ones, taking into account the context of the war and post-war period, when the widow bore a heavy burden. It is presented by modeling unique individual-author figurative nominations, also projected onto the image of a girl who could not marry due to the lack of men. The contrast between *the old man* and *the old woman* is also drawn. Following national tradition, O. Dovzhenko verbalizes patriarchal male consciousness, depicting a negative image of the old woman.

O. Dovzhenko critiques certain trends in the upbringing of girls and naming practices that do not correspond to Ukrainian traditions, as well as a new level of relationships between girls and young men, employing irony.

Key words: gender linguistics, diary studies, linguistic personology, linguistic stylistics, O. Dovzhenko's elite linguistic personality, images of women / girls – men / young men, national linguistic thought.